

LIETUVOS ATEITIES SCENARIJUS. 2010–2020 metai

Darbo grupės vadovas
Dr. A.Kubilius

Turinys

Pagrindiniai veiksniai 3

Rusijos raida 3

Lietuvos Vyriausybės administraciniai gebėjimai 4

Valstybių, nuo kurių labiausiai priklauso Lietuva, politinė raida bei globalizacijos įtaka 5

Europos Sąjunga 5

JAV ir NATO 6

Rytų kaimynai 7

Baltijos kaimynai 9

Globalizacijos, naujų technologijų, valstybių valdymo įtaka 9

Rugsėjo 11-osios įtaka 10

Lietuva 12

Bendroji politinė padėtis 12

Vertybės, visuomenės branda, politinė kultūra 12

Demografija ir imigracija 14

Valdymas 15

Ūkis, gerovė 17

Žinių ekonomika ir mokslo tyrimai 18

Žinių visuomenė, švietimas 19

Kaimas 21

Santrauka 23

Šaltiniai: 24

PAGRINDINIAI VEIKSNIAI

Pagrindiniai šalies raidą lemiantys veiksniai gali būti suskirstyti į išorinius ir vidinius.

Išoriniai veiksniai, kuriems Lietuva neturi įtakos arba ta įtaka labai menka, yra tokie:

- Rusijos ir Nepriklausomų Valstybių Sandraugos raida;
- JAV ir NATO raida;
- Europos Sąjungos raida;
- Baltijos kaimynų raida;
- globalizacijos, naujų technologijų įtaka.

Vidiniai veiksniai, priklausantys nuo veiksmų, kuriuos Lietuvos piliečiai gali esmingai įtakoti, yra tokie:

- valstybės valdymas, tolimesnė Lietuvos politinė raida;
- ūkio plėtra;
- visuomenės būklė, visuomenės vertybės;
- demografija ir migracija;
- mokslo, švietimo, žinių ekonomikos raida;
- kaimo plėtra.

Visi minėti veiksniai tarpusavyje gana tampriai susiję, tačiau tarp jų yra du labai stiprūs veiksniai, kurių įtaką sunkiausia numatyti. Būtent jie gali stipriai įtakoti kitus veiksnius ir tolesnę Lietuvos raidą. Tai tolesnė Rusijos raida (išorinis veiksnys) ir Lietuvos Vyriausybės administraciniai gebėjimai (vidinis veiksnys). Todėl šiuos veiksnius išskirsime ir paaiškinsime išsamiau.

Rusijos raida

(Rusija autoritarinė, nacionalistinė valstybė – Rusija demokratinė, atvira valstybė)

Išskiriame šį veiksnių, nes beveik visą antrąjį tūkstantmetį Rusija stipriai įtakuoja Lietuvos raidą. Neabejotina, kad ši įtaka bus reikšminga ir trečiojo tūkstantmečio pradžioje.

Pirmoji galima šios šalies raida – Rusijoje stiprėja autoritarinės, nacionalistinės tendencijos. Esminis veiksnys, lemiantis Rusijos raidą artimiausiame dešimtmetyje, yra jos pastangos bet kokia kaina išlikti svarbiu pasaulio politinės galios centru, supervalstybe, nors tai ir nėra paremta ūkio stiprumu bei socialine gerove. Todėl tikėtina, kad Rusijos ekonomikos reikalams iš esmės negerėjant, vyraujančia, vienijančia ideologija taps nacionalizmas, pereinantis į didžiavalstybinį šovinizmą bei bandymus susigrąžinti buvusias SSRS žemes. Pagal šį scenarijų po kitų Rusijos prezidento rinkimų tarp Rusijos ir Vakarų valstybių vėl atsirastų įtampa, stiprės Rusijos ekonominė krizė. Didėjant atsilikimui nuo pirmaujančių žinių ekonomikos valstybių, po 2010 metų galimas dar vienas ūkio krizių ir autoritarinio režimo išvargintos Rusijos byrėjimas, atskylant Karaliaučiaus kraštui, Prieškaukazei ir Baltarusijai.

Antrasis Rusijos raidos scenarijus – Rusija demokratėja. Šį procesą labiausiai lemia po 2001 m. rugsėjo 11-osios pasikeitusi geopolitinė situacija bei protinga JAV ir kitų pagrindinių Rusijos finansuotojų įtaka. Rusija Vakarams saugumo prasme svarbi kaip užkarda nuo vis stiprėjančios ir sunkiai prognozuojamos Kinijos, verslo prasme – savo didžiule rinka, neišnaudotais gamtos resursais bei pigia darbo jėga. Pagal šį scenarijų, gerėjant ekonominėms ir socialinėms sąlygoms, Rusija vis labiau links į platų bendradarbiavimą su Vakarais. Palaiapsniui suklestės laisvosios ekonominės zonos statusą įgydanti Karaliaučiaus sritis. Galima tikėtis, kad tolimesnėje ateityje sparčiai didės investicijos ir Rusija taps integralia globaliosios ekonomikos dalimi.

Vis dėlto, bet kuriuo atveju vakarietiška demokratija Rusijoje neįsitvirtins greičiau nei per 20 metų. Tikėtina, kad bus žingsnių tiek demokratizavimo, tiek autoritarizmo stiprėjimo linkme, tačiau

nebus aišku, ar tai trumpalaikės ar ilgalaikės tendencijos. Kaimyninėms valstybės toks Rusijos neapibrėžtumas nebus palankus, nes bus sudėtinga nustatyti ilgalaikius santykius su Rusija.

***Lietuvos Vyriausybės administraciniai gebėjimai
(stiprūs administraciniai gebėjimai – silpni administraciniai gebėjimai)***

Šis veiksnys apibūdina, kaip sėkmingai valdantysis politinis elitas, panaudodamas valstybės valdymo biurokratinį aparatą, sugeba išsikelti politinius tikslus ir jų siekti.

Lietuvoje šis veiksnys dar ilgokai bus labai svarbus, nes Lietuva vienu metu turi spręsti du sunkius uždavinius: užbaigti iš sovietinio laikotarpio paveldėto ūkio pertvarką ir neatsilikti nuo globalių vystymosi tendencijų.

Lietuva gali sėkmingai plėtoti ūkį bei siekti spartaus žmonių gerovės kilimo tik tuo atveju, jei Vyriausybė nevilkindama atliks struktūrinius pertvarkymus labiausiai „sustingusiose“ srityse: energetikoje, socialinėje srityje, žemės ūkyje.

Taip pat Vyriausybė gali padėti visuomenei susitelkti ir pasiruošti stipriems naujiems globalizacijos iššūkiams. Nesena Airijos ir Graikijos stojimo į ES istorija nurodo tokių dviejų polių veikimo įtaką. Tiek Airijos, tiek Graikijos ekonominiai rodikliai įstojus į ES nepagerėjo, o tam tikrais aspektais ir pablogėjo. Tačiau Airija, aiškios Vyriausybės politikos ir nuoseklaus jos įgyvendinimo dėka vėliau tapo viena sparčiausiai besivystančių ES šalių, tuo tarpu Graikija ir liko viena labiausiai atsiliekanti.

Jeigu artimiausiu metu Lietuvos administraciniai gebėjimai pakankamai sustiprės, užteks maždaug 15 metų ES vidurkiui daugelyje sričių pasiekti. Tuo atveju šalies ūkio plėtra, socialinė gerovė augs žymiai sparčiau nei šiandieninėse ES valstybėse, Lietuvoje sparčiai mažės nedarbas, bus kuriamas šiuolaikinė švietimo ir mokslo sistema, stiprės bendruomeninis ir pilietinis aktyvumas.

Administraciniams gebėjimams išlikus silpnais, prie ES standartų artėsime 30–50 metų. Šalį nuolat krės valdymo ir ūkio krizės, vėluos energetikos ūkio, pensinio aprūpinimo sistemos pertvarkos, nebus išnaudojamos šalies švietimo ir mokslo galimybės paspartinti ūkio raidą, ilgą laiką išliks aukštas nedarbo ir emigracijos lygis, pilietinis aktyvumas bus menkas.

Šis veiksnys yra sunkiai prognozuojamas, nes jį įtakos visos Lietuvos visuomenės branda, tolimesnė šalies politinė raida.

Šių išskirtųjų bei kitų paminėtų veiksnių samplaika ir lems Lietuvos ateities scenarijų.

VALSTYBIŲ, NUO KURIŲ LABIAUSIAI PRIKLAUSO LIETUVA, POLITINĖ RAIDA BEI GLOBALIZACIJOS ĮTAKA

(Išoriniai veiksniai)

Europos Sąjunga

Šiuo metu Europos Sąjungos politinė galia yra gerokai silpnesnė, palyginus su ūkine, todėl ES raidą ši dešimtmetį labiausiai lems du veiksniai: noras stiprinti ES politinę sąrangą ir įtaką bei plėtimosi į Rytus sunkumai. Tam tikra prasme ES plėtrą ir jos vidinę raidą įtakos ir ES santykiai su Rusija, bei pačios Rusijos raida. Jeigu Rusija žengs demokratėjimo ir atviros visuomenės bei rinkos ekonomikos kūrimo keliu, Rusija gali tapti dar viena ekonomine varžove Europos Sąjungai globalioje konkurencijoje ir tai skatins Europos Sąjungą ieškoti dar vieningesnio ekonominio veikimo. Jeigu Rusija pasuks autoritarizmo ir nacionalizmo keliu – tai taps prielaida Europos Sąjungai labiau stiprėti politiniu pagrindu, siekiant apsisaugoti nuo autoritarinės Rusijos keliamų pavojų.

Dėl JAV traukimosi iš Europos bei būtinybės ES stiprinti savo politinę įtaką pasaulyje politinė ES sąrangą artės prie federacijos. ES sudarančių valstybių skirtinga politinė sąrangą išliks, išliks ir skirtingos rinkimų sistemos. Sąjunga turės bendrus pinigus arba tampriai susietas valiutas, vieningą muitų politiką.

Bus iš esmės pertvarkomas ES biurokratinis aparatas: didžioji dalis klausimų, susijusių su vieninga rinka, bus sprendžiama daugumos balsais; padidinus atskaitymų nuošimtį, didės Europos Sąjungos biudžetas; tarptautinėje arenoje ryškės ES pastangos stiprinti savo vieningą veikimą; valstybių noras taupyti gynybai skiriamas lėšas skatins bendrų Europos karinių pajėgų plėtrą; sparčiai augs bendrų Europos Policijos pajėgų veiksmingumas, sėkmingai išbandytas Balkanuose ir vis dar nerimstančioje Šiaurės Airijoje.

2008 metais, kartu su Europos Parlamento rinkimais, vyks pirmieji tiesioginiai Europos Komisijos Prezidento (nuo šiol vadinamo Europos Sąjungos Prezidentu) rinkimai. Juos laimės A.Merkel, buvusi Vokietijos krikščionių demokratų pirmininkė, tapdama pirmąja moterimi – Europos Sąjungos lydere. Jos pergalę nulems rinkėjai naujose ES narėse iš Vidurio Europos, prisimindami jos ryšius su Rytų Vokietija.

Tačiau spartus centrinės valdžios stiprinimas iššauks rinkėjų nepasitenkinimą. Tais pačiais metais vykstančius Europos Parlamento rinkimus laimės Europos Liaudies Partija. Dešinieji laimės tiek dėl to, kad Europos rinkėjai jausis pavargę nuo ilgalaikio socialistų valdymo, tiek ir todėl, kad Europos dešinieji į politinę areną atneš stiprias kultūrinės idėjas, kurios globalizacijos akivaizdoje europiečiams darysis vis svarbesnės. Dešinieji pasisakys už griežtesnį migracijos ribojimą, realią šeimos vertybių apsaugą, švietimo sistemos pertvarkymą. Atskirose Europos valstybėse taip pat valdys dešinieji: pradėdant nuo Ch. Aznaro Ispanijoje ir S.Berlusconi Italijoje ir baigiant Vokietija ir Didžiąja Britanija, kurioje 2008 metais baigsis Tony Blair'o era.

Dešiniųjų laimėjimas nors ir pristabdys Europoje tvyrantį antiamerikietišumą, kurį ypač kursto prancūzai, bet tai nebesustabdys negrįžtamų pokyčių ES ir JAV santykių atšalime. Santykiuose su Rusija vis labiau išsivyras vokiečių skatinamas pragmatizmas: nekreipiant dėmesio į politines aplinkybes, reikia daryti su Rusija biznį.

Sąjungos narėmis taps visos 10 Vidurio Europos šalių – kandidačių bei Malta ir Kipras.

Nors apie tai ir bus vengiama viešai kalbėti, ES faktiškai įgyvendins vadinamąją „dviejų greičių“ politiką, nes naujųjų narių ūkio pajėgumas pernelyg skiriasi nuo senbuvių ir bandymas greitai pakelti jų gerovę kainuotų pernelyg brangiai.

Judėjimui link labiau centralizuotos federacinės valstybės labiausiai trukdys nevienodas valstybių ūkio išsivystymo, gerovės lygis, migracija iš žemesnio pragyvenimo lygio šalių, jų nesugebėjimas įveikti nusikalstamumą ir kontrabandą. Demokratija naujose ES narėse dar negreit taps brandi: jas nuolat krės politiniai ir korupciniai skandalai, dažnai keisis Vyriausybės, nebus stabilių politinių partijų. Tai kels vis didesnę Briuselio biurokratų susierzinimą.

Atskiros valstybės vykdys labiau liberalią, kitos – labiau socialiai orientuotą politiką. Nebus pereinama prie vieningos mokesčių, socialinės, pensijų politikos.

Išsijungus daug ūkiškai silpnesnių valstybių, bendroji ES parama silpnesnėms valstybėms mažės lyginant su pagalba, kurią šiandien gauna Pietų Europos šalys.

Į Sąjungą ims belstis Balkanų valstybės, priėmimo atkakliai tebereikalaus Turkija.

Ūkio ir socialinėje politikoje ES rinksis vadinamąjį „trečiąjį kelią“. Didelis dėmesys bus skiriamas socialinei apsaugai, švietimui, mokslui.

Bus vykdoma griežta imigracinė politika. Gyventojams santykinai senstant bei santykinai daugėjant rinkimų teisę turinčių pagyvenusių žmonių, bus stengiamasi kiek galima labiau palaikyti jų gerovę. Tai mažins Europos galimybes varžytis su kitais regionais.

Nepaisant spartesnės naujųjų narių ūkio raidos, Vidutinė Europos ūkio augimo sparta, lyginant su Šiaurės Amerikos, Pietryčių Azijos regionais, bus mažesnė. Sparčiausiai plėtosis Šiaurės Europos regionas, kuriam didžiausią įtaką turės milžiniška Skandinavijos šalių pažanga plėtojant šiuolaikines informacines ryšių technologijas. Ši pažanga sparčiai plis ir į aplinkinį Baltijos regioną.

Nedarbo lygis ES bus pakankamai aukštas, ypač ūkiškai silpnesnėse naujosiose narėse.

Svarbiausiomis Europos Sąjungos vertybėmis išliks žmogaus teisės, gerovė, išsilavinimas, tolerancija tautinėms ir seksualinėms mažumoms, lygios lyčių galimybės. Vis dar mažės tradicinių šeimų, silpnės tautinis savitumas, regionuose toliau augs nevietinių gyventojų dalis, nors šioms tendencijoms bus vis labiau priešinamasi, tai taps vienu iš opiausių klausimų per 2008 m. Europos Parlamento rinkimus.

Bus visaip skatinamas įvairių nevyriausybinų organizacijų vaidmuo, rūpinamasi regionų kultūros paveldu, mažumų kultūra. Nemažės žaliųjų įtaka.

Naujose narėse taip pat paplis madingu tapęs antiglobalizacinis judėjimas, karts nuo karto nusibiautantis vieną ar kitą regiono miestą laukinėmis protesto prieš sparčią šių šalių modernizaciją akcijomis.

JAV ir NATO

JAV likus vienintele pasaulio supervalstybe ir išnykus globalinei priešpriešai su buvusia SSRS, silps ir JAV įtaka buvusioms sąjungininkėms. Pagrindiniais JAV politiniais veiksniais taps siekis ieškoti priešnuodžių globaliam terorizmui bei kitų pasaulio galios centrų – Europos, Pietryčių Azijos – pastangos apriboti JAV galybę. Nepaisant to, Jungtinių Amerikos Valstijų ūkio augimo sparta kurį laiką bus viena didžiausių pasaulyje.

2004 metais rinkimus dar kartą laimėjęs G.W.Bushui, toliau keisis JAV politikos prioritetai. Vidaus politikoje vis daugiau dėmesio bus skiriama piliečių saugumui užtikrinti, o užsienio politikoje išsivyras Azija, pirmiausia Japonija, Kinija ir Indija, tampančios vis svarbesnėmis globalioje ekonomikoje ir politikoje, bei islamo pasaulio šalys.

Net ir tuo atveju, jei Rusija linktų į autoritarizmą ir nacionalizmą, dėl ryškiai susilpnėjusios jos ekonominės galios galutinai išnyks iki XX a. pabaigos vyravęs tarptautinės politikos bipoliariškumas: Jungtinėse Amerikos Valstijose santykinai mažės dėmesys Rusijos reikalams.

Tačiau Rusija kurį laiką išliks svarbia šalimi vykdant JAV užsienio politiką. Didžiausią galvos skausmą kels ne Rusijos stiprumas, bet silpnumas. JAV bus nuolat susirūpinusi masinio naikinimo ginklų bei jų

gamybos technologijų išvežimu iš Rusijos, valstybės politikos nenuspėjamumu, galimais socialiniais neramumais, nemažėjančia kriminalinio pasaulio įtaka šios šalies politiniams ir ekonominiams vyksmams.

Sumažėjus tiesioginei Rusijos grėsmei ir vis stiprėjant Europos politiniam ir kariniam savarankiškumui, mažės JAV politikų siekis išlaikyti stiprią JAV įtaką Europos reikaluose. Nepaisant to, JAV nepamirš savo seno moralinio įsipareigojimo užtikrinti saugią naujų Rytų ir Vidurio Europos demokratijų raidą, todėl JAV politikai aktyviai remia NATO plėtrą. Šią plėtrą skatins ir nemažėjantis Rusijos politikos neapibrėžtumai.

JAV bus laikomasi nuomonės, kad apie 2008 metus pasibaigusi NATO plėtra, apėmusi Balkanus, Baltijos valstybes, Švediją, Suomiją, Austriją bei Airiją, vainikavo Europos saugumo ir stabilizavimo reikalus, todėl Europą galima palikti tvarkytis europiečiams.

Europos valstybių narystė NATO praktiškai ims sutapti su naryste Europos Sąjungoje. Mažėjant JAV siekiui dalyvauti Europos reikaluose, tuo pačiu mažės ir jų suinteresuotumas NATO reikalais. JAV ims rūpintis žymiai stipresniu savo politiniu ir kariniu dalyvavimu Azijoje. Tai atims didelę dalį išteklių, kurie anksčiau buvo skiriami NATO reikalams.

Silpnėjant JAV dalyvavimui, NATO veiksmingumas mažės. Prie to prisidės ir staigus NATO išsiplėtimas: naujos narės ginčysis su senosiomis dėl vertingų ginkluotės gamybos užsakymų. NATO viduje darys vis sunkiau pasiekti sutarimą.

Silpnėjanti NATO vaidmenį ypač skausmingai išgyvens NATO narės, besiribojančios su Rusija. Ieškomos, kaip didinti savo saugumą, jos visais būdais ieškos kelių, kaip į savo ūkius prisivilioti amerikiečių kapitalo investicijų.

Rytų kaimynai

Pirmoji galima ir labiausiai tikėtina Rusijos raida – stiprėjančios autoritarinės, nacionalistinės tendencijos.

Svarbiausias veiksnys, lemiantis Rusijos raidą artimiausiame dešimtmetyje, bus jos pastangos bet kokia kaina išlikti svarbiu pasaulio politinės galios centru, supervalstybe, nors tai ir nebus paremta ūkio stiprumu bei socialine gerove.

Jaučiant nacionalinį pažeminimą dėl buvusios SSRS galybės sugriuvimo bei Rusijos ekonomikos reikalams iš esmės negerėjant, vyraujančia vienijančia ideologija palaipsniui taps nacionalizmas, dažnai pereinantis į didžiavalstybinį šovinizmą bei buvusios SSRS galybės nostalgiją. Valstybės interesams bei žmonių sutelkimui bus vis plačiau panaudojama stačiatikybė.

Nusibodus sumaiščiai bei vietinių vadukų korupcijai, gyventojai noriai pritaris tolimesniam valdžios vertikalės stiprinimui, apskričių savarankiškumo mažinimui. Demokratiją mažins ir nepriklausomos žiniasklaidos naikinimas.

Rusija ir Baltarusija susijungs į vieningą federacinę valstybę. Stiprėjanti autoritarinė režimą palaikys didžioji dalis gyventojų, nepaisant to, kad vis daugiau jų gyvens skurde.

Savo ekonomines negandas Rusija bandys spręsti įgyvendindama rusiškąjį „Pinočeto modelį“, tačiau dėl vyraujančių antivakarietiškų nuotaikų bei išplitusios korupcijos nepavyks pritraukti pakankamo kiekio kapitalo. Daugiausia pajamų valstybė gaus iš gamtos išteklių eksporto.

Viena iš pagrindinių priežasčių, kodėl Rusijos ūkio ateitis neatrodo labai džiuginanti, yra ta, kad šalyje nėra įsitvirtinusi įstatymo viršenybė. Kriminalinis pasaulis dažnai susijęs ne tik su verslu, bet ir politine valdžia bei teisėsauga.

Šalies ūkiui stiprėjant pernelyg lėtai, mažėjant gyventojų skaičiui ir neturint lėšų atnaujinti svarbiausiai infrastruktūrai (energetikos tinklams, keliams, geležinkeliams ir kt.), bus vis sunkiau užtikrinti milžiniškos teritorijos valdymą, išlaikyti didelę kariuomenę ir aukštą ginkluotės lygį.

Visuomenė ir toliau sparčiai sens, išskyrus Užbaikalę, kurioje daugumą ims sudaryti korėjiečiai ir kiniečiai. Nebus sustabdytas alkoholizmo, narkomanijos, AIDS, įvairių infekcinių ligų plitimas.

Po 2010 m. pagal gyventojų skaičių Rusija atsidurs antrajame dešimtuose pasaulyje, o pagal ūkio pajėgumą – dar žemiau. Tačiau politinė valstybės įtaka tarptautiniuose santykiuose ir toliau išliks žymiai didesnė nei ūkinis pajėgumas.

Pagrindine šalies užsienio politikos kryptimi taps priešinimasis JAV globalizmui. Plataus visuomenės palaikymo susilauks politika, nukreipta į buvusių SSRS žemių susigrąžinimą.

Dėl šios priežasties Rusija nuolat išitrauks į įvairius konfliktus, kurie bus išnaudojami autoritariniam režimui palaikyti. Kartais konfliktai įgys atvirai ginkluotą, karinį pobūdį, pavyzdžiui, Kaukaze, Vidurinėje Azijoje. Bet dažniau jie apsiribos politinėmis įtampomis. Tokių įtampų galima tikėtis santykiuose su Ukraina, Lenkija, Baltijos valstybėmis, konfliktų židiniai galimi ir kai kuriuose Rusijos regionuose.

Strategiškai svarbiu bus laikomas bendradarbiavimas su ES, ypač įsisavinant ir eksportuojant energetikos išteklius. Tokiu būdu bus siekiama daryti ES labiau priklausomą nuo Rusijos. Rusija savo įtaką ES stengsis didinti ir kurstydamas antiamerikietiškas nuotaikas.

Rusija savo įtaką pasaulyje išlaikys dėl turimo balse JT Saugumo taryboje, branduolinės ginkluotės grėsmės aplinkinėms šalims, didelio valstybės ploto ir energetikos išteklių (ypač dujų) eksporto.

Valstybė skirs pakankamai didelį dėmesį mokslui ir švietimui. Iš paskutinių jėgų bus bandoma išlaikyti aukštą karinių, kosmoso technologijų lygį, tačiau ir šioje srityje Rusijos vaidmuo mažės.

Visomis išgalėmis bus stengiamasi išlaikyti strategiškai svarbų Karaliaučiaus kraštą, tačiau neturėdamas tiesioginio sąlyčio su „didžiąja žeme“, kraštas savo gyvensena vis labiau tols nuo Rusijos, ten stiprės ES trauka.

Didėjant atsilikimui nuo pirmaujančių žinių ekonomikos valstybių, po 2010 metų galimas dar vienas ūkio krizių ir autoritarinio režimo išvargintos Rusijos byrėjimas, šį kartą atskylant Karaliaučiaus kraštui, Sibirui, Prieškaukazei ir Baltarusijai. Taigi tikėtina, kad Rusijos imperija, kaip ir kažkada Osmanų imperija, byrės tais pačiais ratais, kaip ir kūrėsi: pirmiausia atskilo buvusios socialistinės Vidurio Europos valstybės, vėliau SSRS respublikos, tad belieka tik pirmasis (paskutinysis) Rusijos imperijos ratas. Galima prognozuoti, kad paskutinysis Rusijos griūvimas nebus toks taikus kaip gorbaciovinis SSRS subyrėjimas.

* * *

Galimas ir kitoks Rusijos raidos scenarijus (nors ir mažiau tikėtinas) - Rusija demokratėja. Šį procesą labiausiai skatina po 2001 m. rugsėjo 11-osios pasikeitusi geopolitinė padėtis bei protinga JAV ir kitų pagrindinių Rusijos finansuotojų įtaka. Tačiau šie pokyčiai Rusijoje negali vykti greitai. Prireiks mažiausiai kelių dešimtmečių, kad šiuo metu šalyje stiprėjanti centralizacija bei valdžios sutelkimo Prezidento rankose banga pakeistų kryptį vakarietiškos demokratijos link.

Šiandien Rusijos demokratėjimo galima tikėtis tik ekonomikoje. Jeigu pokyčiai šioje srityje būtų sėkmingi, imtų sparčiai kilti gyvenimo lygis, Rusija ateityje galėtų sėkmingai žengti Pietryčių Azijos valstybių pramintu keliu ir palaipsniui demokratizuoti visuomenės bei politinį gyvenimą.

Rusijos politinė sistema ypatinga tuo, kad joje itin daug galių sutelkta Prezidento rankose, todėl šalies raida visą laiką priklausys nuo būsimo vadovo pažiūrų. Kaip parodė kitų šalių patirtis, esant silpnai politinei sistemai, stiprus Prezidentas nėra šalies demokratizavimą skatinantis veiksnys. Todėl netgi rinkimus nuolat laimint demokratinėms jėgoms, iš anksto nebus aišku, kuriuo keliu Rusija pasuks po kelių metų. Tikėtina, kad bus žingsnių tiek demokratizavimo, tiek autoritarizmo stiprėjimo linkme, tačiau nebus aišku, ar tai trumpalaikės ar ilgalaikės tendencijos.

Jeigu ši scenarijų Rusijai pavyktų sėkmingai įgyvendinti, tikėtina, kad prie jos ims šlietis tos valstybės, kurioms nepavyks sėkmingai modernizuotis šiandien stojančių į ES pavyzdžiu. Tarp tokių valstybių gali atsidurti Ukraina, Bulgarija, Serbija, Rumunija ir, galbūt, kitos silpnos Vidurio Europos šalys.

Taigi nei vienas iš galimų Rusijos raidos scenarijų jos kaimynams su šia šalimi nežada lengvų santykių. Ir toliau išliks nemenka rizika visiems, kurie bandys čia ieškoti ilgalaikių ūkinių ir prekybinių ryšių bei ekonominės naudos. Šios šalies politika netaps labiau prognozuojama, tačiau beveik neabejotinai galima tvirtinti, kad per artimiausius 20 metų ES nare ji netaps.

Baltijos kaimynai

Baltijos regionas taps sparčiausiai besivystančia Europos dalimi. Taip įvyks pirmiausia dėl sparčios aukštųjų technologijų plėtros Skandinavijoje ir jų skatinamo šių technologijų plitimo kitose Baltijos valstybėse. Didelį vaidmenį taip pat vaidins vis didesnės vokiško kapitalo investicijos į Baltijos regiono valstybes, nes užsibaigus Rytų Vokietijos atkūrimui, Vokietijoje atsiras vis daugiau laisvo investicinio kapitalo. Baltijos regione įsitvirtins ir stambiausieji Vokietijos bankai, kurie atims didelę rinkos dalį iš švedų kapitalo bankų.

Skandinavijos valstybės, žengdamos europinių žinių ekonomikos plėtros priešakyje, vis sparčiau liberalizuos darbo santykius, silpnins rinkos suvaržymus, taip pat mažins valstybės išpareigojimus socialinėje srityje. Visa tai bei amerikietiško rizikos kapitalo veikimas dar labiau sustiprins Šiaurės Europos ekonominį konkurentiškumą.

Po 2010 metų Norvegijoje atsinaujins ginčai dėl poreikio įstoti į Europos Sąjungą, o apie 2015 metais tam bus pritarta referendume. Tokiam apsisprendimui padės ir paskleistos žinios, kad norvegiškų dujų ir naftos atsargos senka.

Rusiškose Baltijos regiono srityse vyraus dvilypės tendencijos: sparti kitų Baltijos regiono valstybių plėtra skatins norą atverti šias sritis bendroms Baltijos regiono vystymosi tendencijoms; kita vertus, Maskva nuolat baiminsis, kad tai šias sritis gali atplėšti nuo Maskvos įtakos.

Globalizacijos, naujų technologijų, valstybių valdymo įtaka

Pastaruoju metu vis labiau ryškėjantis pasaulį vienijantis globalizacijos, naujų technologijų plėtros, laisvo kapitalo judėjimo ir laisvos prekybos veiksnys pasaulio raidai ir toliau išliks ypač svarbus. Globalizacija vers bendradarbiauti naujai besikuriančius pasaulio galios centrus, nors vyraujančia tendencija taps regionalizacija.

Globalizuota ekonomika pasauliui suteiks stabilumo, tačiau jos teikiama nauda ir privalumai nebus tokie universalūs kaip pramonės revoliucijos.

Žinių ekonomika ir veiksminga ūkio politika labai paspartins kai kurių valstybių ūkio augimą, padidins užsienio prekybos apimtį, investicijas, valstybių gerovės standartus.

Tačiau nesuspėjusioms su šiuo srautu šalims grės ūkio sąstingis, politinis nestabilumas, kultūrinis atsilikimas.

Per ateinančius dvidešimt metų pasaulis regės dar didesniais šuoliais besivystančias informacines technologijas ir kitas mokslo bei technologijų sritis. Svarbiausi plėtros veiksniai bus vis platesnis informacinių technologijų paplitimas ir naujų biotechnologijų pasiekimų pritaikymai. Spartus naujų technologijų paplitimas yra tikėtinas pirmiausia dėl jų kainos mažėjimo.

Besitęsiantis informacinių technologijų, biotechnologijų, nanotechnologijų susilieėjimas stipriai padidins investicijas į aukštasias technologijas, o tai, savo ruožtu, spartins tolesnį naujų technologijų vystymąsi.

Biotechnologijų taikymas medicinoje žymiai pagerins turtingiausių pasaulio valstybių gyventojų sveikatą bei padidins jų ilgaamžiškumą. Genetiškai modifikuoti javai leis žymiai padidinti jų derlingumą ir tuo pačiu pagerinti žmonijos aprūpinimą maistu.

Nanotechnologijų atradimai žymiai praplės suvokimą apie viso fizinio pasaulio sandarą. Tai leis šiandien neįsivaizduojamu būdu pakeisti tokius gaminius kaip vaistai, kompiuteriai ar automobilių padangos. Medžiagų technologijų revoliucija leis kurti „protingus“, daugiafunkcinius, aplinkai draugiškus, ilgaamžiškesnius ir labiau į vartotoją orientuotus gaminius.

Augs tarptautinių verslo korporacijų įtaka.

Tačiau mokslo ir technologijų pažanga naudosis ir teroristinės valstybės, tarptautinė narkotikų mafija ir organizuotas nusikalstamumas. Šių technologijų panaudojimas sustiprins nusikaltėlių galimybes grasinti stabilumui ir saugumui visame pasaulyje. Tarptautinės kriminalinės jėgos išplės savo veiklos lauką, panaudodamos informacijos, finansų, transporto tinklus. Neturtingose ir silpnose valstybėse jos naudosis korumpuotais vadovais, užvaldys bankus ir verslą ar net politines jėgas, išstis teritorijas bei valstybes. Pagrindiniai pajamų šaltiniai – narkotikai, kontrabanda, nelegali prekyba moterimis ir vaikais, ginklų, karinių technologijų kontrabanda.

Globalizacija iššauks finansinių rinkų nestabilumus, aiškų ekonominį pasidalijimą tarp valstybių.

Šioms globalizavimo tendencijoms bei TVF, JAV, PPO įtakai priešinsis nacionalistinės ir autoritarinės valstybės. Kai kurios iš tų valstybių, sugebančios prisitaikyti prie technologinės pažangos reikalavimų, gali taip pat sėkmingai vystytis. Kita vertus, autoritariniams režimams bus sunkiau išlaikyti kontrolę savo valstybėse.

Valstybės išliks svarbiausiu tarptautinių santykių veiksniu, tačiau jos bus vis mažiau pajėgios suvaldyti legalius ir nelegalius informacijos, technologijų, ligų, pabėgėlių, ginklų, finansų srautus, stiprėjančių nevyriausybinų veikėjų įtaką.

Suvaldant šias globalines jėgas vis didesnę vaidmenį tiek valstybės viduje, tiek tarptautiniu mastu vaidins valdymo kokybė. Stiprios (valdymo prasme) valstybės sugebės prisitaikyti prie globalizmo iššūkių. Dauguma šių valstybių bus atstovaujamosios demokratijos. Švietimas, infrastruktūra, ūkio politika lems šalių stiprumą, jų sėkmę 2010–2020 metais.

Vis didesnę vaidmenį vaidins įvairūs nevyriausybiniai veikėjai – verslas, nepelno, visuomeninės organizacijos ir pan. – tie, kurie, panaudodami naujausias informacines technologijas, darys įtaką visuomenės nuomonei ir vyriausybės sprendimams.

Silpnos valstybės ne tik nesugebės pasinaudoti žinių ekonomikos, globalizmo privalumais, bet ir pačios gali būti įtrauktos į konfliktus šalyje bei užsienyje.

Didėjanti migracija valstybėse sukurs įtakingas mažumas, jos keis tautinį tapatumą, įtakos valstybės politiką.

Rugsėjo 11-osios įtaka

Neabejotina, kad Rugsėjo 11-osios bei vėlesni įvykiai ne tik susiję su globalizacija, bet ir patys darys jai įtaką.

PO Rugsėjo 11-osios dar labiau išryškėjo pagrindinio globalizacijos variklio – JAV- įvairiapusė galia bei reikšmė pasaulio raidai. JAV pasirodė toli aplenkusi kitas Vakarų šalis ne tik karinėse technologijose, bet ir neprilygstančiu sugebėjimu veikti globaliai.

Kita vertus, paaiškėjo, kad globalizavimas susilaukia ir susilauks žymiai didesnio pasipriešinimo nei buvo tikėtasi iki šiol.

Dabar jau akivaizdu, kad pasipriešinimo pagrindas – ne antiglobalistiniai judėjimai Vakaruose, bet vakarietiškos globalizacijos nešamų vertybių ir gyvenimo būdo susidūrimas su globalizacijos apimamų nevakarietišku šalių kultūra, tradicine gyvensena ir ypač religija.

Didžiausia pasipriešinimo galia, be abejo, kyla ir kils iš islamo šalių. Priežastis – islamas, skirtingai nei šiuolaikinė krikščionybė, valstybiniu lygiu labai griežtai apibrėžia ne tik asmeninę religinio tikėjimo erdvę, bet ir visas kitas visuomenės gyvenimo sritis bei tarpasmeninius žmonių santykius. Todėl akivaizdu, kad plintant globalizacijos ekonominėms bei visuomeninėms vertybėms į islamo šalis, priešprieša tik stiprės.

Dideli sukrėtimai laukia ir tokių didelių senos ir savitos kultūros valstybių kaip Indija, Kinija ar Rusija. Neatmestina galimybė, kad šiose šalyse per artimiausius porą dešimtmečių gali kilti platūs kultūriniai ar religiniai visuomenės atsinaujinimo sąjūdžiai, atveriantys kelią vakarietiškomis vertybėms. Tačiau viršų gali paimti ir restauracinės, antidemokratinės jėgos.

Taigi kelių artimiausių metų pasaulio globalizacijos raidą lems šie du anksčiau paminėti veiksniai: JAV siekis stiprinti pasaulio lyderio vaidmenį bei pasipriešinimas tiek pačiai globalizacijai, tiek JAV įtakos stiprėjimui.

Todėl darosi vis labiau tikėtinas pasaulio regionalizacijos tendencijų stiprėjimas. Kultūriškai artimos šalių grupės stengsis labiau suartėti, ieškodamos joms labiausiai priimtino raidos kelio, kuris nebūtinai sutaps su JAV siekiais. Kursis šalių koalicijos, kurių vienas svarbiausių tikslų – apriboti JAV įtaką. Europoje tokiam judėjimui vadovaus Prancūzija, Vokietija, Rusija.

Ypač didelę įtaką Rugsėjo 11-osios įvykiai darė ir darys NATO raidai. Ši sąjunga buvo sukurta kaip priemonė demokratiniam pasauliui apsaugoti nuo komunizmo apimtų šalių keliamos grėsmės. Po SSRS subyrėjimo šio uždavinio iš esmės nebeliko.

Labai sumenko ir santarvės sutarties penktojo straipsnio vaidmuo, nes nebėra tokios priešiškos galybės, prieš kurią reiktų sutelkti visų narių išteklius. Po teroristų įvykdyto JAV užpuolimo buvo paskelbta, kad įsigalioja penktasis santarvės straipsnis, tačiau jis taip ir nesuveikė. Su iškilusiu iššūkiu JAV susidorotojo vien savo jėgomis, šiek tiek pasinaudodama savo senos priešininkės Rusijos ir senos sąjungininkės Didžiosios Britanijos parama.

Taigi pagrindinis NATO raidą skatinantis veiksnys – pasikeitusi geopolitinė padėtis bei į pirmą vietą iškilusios naujos grėsmės pasaulio saugumui: terorizmas bei apsauga nuo masinio naikinimo ginklo, kuris darosi vis labiau prieinamas.

Tai skatins pokyčius tiek pačioje NATO sąrangoje, tiek ir jos veikimo būduose.

Akivaizdu, kad žymiai palengvės stojimo į NATO sąlygos naujoms Vidurio Europos demokratijoms. NATO narių skaičius netrukus padidės iki 24, o po kelių metų gali dar didėti, santarvei apimant Balkanus, Bulgariją, Rumuniją.

Bus sparčiai plėtojami santykiai su prieš terorizmą kovojančiomis didžiosiomis branduolinėmis valstybėmis. Pastarosioms toks bendradarbiavimas bus priimtinas dėl galimų terorizmo apraiškų jų pačių viduje. Todėl artimiausioje ateityje vienokiu ar kitokiu būdu bus nustatytas Rusijos, o vėliau ir Japonijos, Kinijos, Indijos, Pakistano dalyvavimas, priimant kai kuriuos NATO sprendimus.

Po šių pokyčių santarvės narės vis labiau užsiims vidinių nesutarimų tarp atskirų valstybių glaistymu. Svarbiausi pasaulio saugumo politikos sprendimai bus priimami dvišaliuose JAV ir atskirų valstybių – regionų lyderių – pasitarimuose.

Po praėjusių metų įvykių keisis ir Jungtinių Tautų raida. Bus siekiama didinti šios organizacijos vaidmenį ne tik saugumo srityje, bet ir socialiniuose, ekonominiuose klausimuose. Plečiant socialinę bei ekonominę paramą besivystančioms šalims, bus siekiama mažinti skurdžių šalių atotrūkį nuo turtingųjų valstybių, tikintis, kad tai leis sušvelninti įtampą tarp Šiaurės ir Pietų, mažins migraciją, didins pasaulio saugumą.

LIETUVA

(vidiniai veiksniai)

Bendroji politinė padėtis

Lietuvos tapimas tarptautinių sandraugų – NATO ir ES – nare bus sudėtingesnis nei tikėtasi dešimtmečio pradžioje.

Neabejotina, kad didžiausią įtaką šalies saugumui turintis veiksnys – narystė NATO. Šiandien yra daug ženklų, rodančių, kad Lietuva yra netoli šio slenkščio. Sprendimą lems JAV nuostatų kitimas santykiuose su ES ir Rusija.

Tačiau visiškai ramaus gyvenimo vargu ar galima tikėtis. Tikėtina, kad ir NATO saugumo garantijos ateityje bus silpnesnės, nei šiandien. NATO plėtra į didelį skaičių Vidurio Europos valstybių, o taip pat ir JAV dėmesio Europos reikalams sumažėjimas, lems tai, kad narystė NATO santarvėje suteiks mažiau stabilumo valstybėms, esančioms netoli Rusijos sienos, nei šiandien viliamasi.

Rusijai ir toliau nesugebant susitaikyti su Lietuvos praradimu, tarpusavio santykiuose nuolat jausis įtampa, nors išoriškai bus bandoma rodyti pakankamai geranoriškus santykius. Baltijos šalyse toliau aktyviai veiks Rusijos specialiosios tarnybos. Siekiant sumažinti paramą Lietuvai užsienyje ir toliau bus eskaluojami santykių su žydais, organizuoto nusikalstamumo, tautinių mažumų klausimai.

Bus nuolat bandoma primesti Lietuvai laisvo tranzito į Karaliaučiaus kraštą problemą. Dar vieno nuolatinio Rusijos spaudimo Lietuvai šaltinis – Lietuvos priklausomybė nuo šios šalies energetinių išteklių bei išlikusi tamprai šių šalių energetinių sistemų integracija.

Į ES Lietuva bus priimta 2005-2007 metais. Tačiau tai dar nebus pilnavertė narystė. Išliks pereina mieji laikotarpiai finansiniu požiūriu jautriausiose srityse: žemės ūkyje, aplinkosaugoje, energetikoje. Iš savo pusės ES ribos laisvą darbo jėgos judėjimą, dirbantieji Lietuvos žemės ūkyje negaus tokio dydžio tiesioginių išmokų, kokias gauna ES narės senbuvės, sumažės parama iš struktūrinių fondų.

Paaškęs, kad narystė ES savaime neišsprendžia daugelio ūkio bei socialinių problemų, jas įveikti reikės daugiausia savo pačių jėgomis ir apsisprendimu. Tad pagrindiniu veiksmu, lemiančiu tolesnę šalies raidą, liks vidaus politikos stabilumas bei valdymo gebėjimai.

Bene svarbiausias vidaus įtampų šaltinis ši dešimtmetį Lietuvoje bus ginčai dėl to, kokį kelią pasirinkti: liberalesnį, reformistinį, palankesnį spartesnei ūkio plėtrai bei gerovei tolimesnėje ateityje, ar socialesnį, labiau orientuotą į šiandieną, mažinantį turtinius ir kitokius skirtingumus, telkiantį visuomenę, tačiau silpninantį valstybės konkurentiškumą ir keliantį grėsmę atsilikti nuo kaimyninių valstybių tolesnėje perspektyvoje.

Jau pirmoje šio dešimtmečio pusėje iškils svarbiausių politinių jėgų sutarimo šiuo klausimu būtinybė. Tolesnės šalies raidos bei plėtros kryptys labai priklausys nuo to, ar toks sutarimas bus pasiektas, ar bus ryžtasi esmingai pertvarkyti šalies valdymą. Kivirčių ir socialinių neramumų draskoma, korumpuota bei interesų grupių valdoma valstybė nebūtų pajėgi pritapti prie vakarietišku šalių bendrijos.

Taigi antrasis nepriklausomos valstybės gyvavimo dešimtmetis nebus lengvesnis nei ankstesnis. Būtent šiuo laikotarpiu paaškęs, ar Lietuvos visuomenė sugebės perimti Vakarų pasaulio vertybes, ar sugebės atsispirti sovietinio gyvenimo nostalgijai bei Rusijos spaudimui.

Vertybės, visuomenės branda, politinė kultūra

Visuomenės branda, jos pasiruošimas permainingoms, gyvenimo būdo, vertybių pasikeitimui yra bene svarbiausias veiksnys nuo kurio priklausys, ar Lietuva sugebės sėkmingai įsiliesti į demokratiškų ir pasiturinčių Europos valstybių bendriją.

Iš karto po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje akivaizdi pirmenybė buvo teikiama vakarietiškomis vertybėms: asmens laisvei ir teisėms, demokratijai, privačiai nuosavybei, rinkos ūkiui bei vakarietiškai gerovei. Kartu su tautinio bendrumo, dorovinių bei religinių tradicijų atgaivinimo siekais šios vertybės gerokai lenkė nostalginių socialistinio aprūpinimo, lygiavos troškimą.

Praėjus dešimčiai reformų metų, nesunku pastebėti antivakarietiškų nuotaikų, o tuo pačiu ir priešiško vakarietiškomis vertybėms stiprėjimą. Populiarėja nuomonė, kad vakarietiškos reformos „nuskurdino“ žmones. Tai atsigaujanti buvusių socialistinių vertybių – minimalaus gerovės palaikymo bei lygiavos – siekio išraiška. Stiprėjantis nepasitenkinimas Lietuvos „išpardavimu“, smurtu ir erotika žiniasklaidoje, dorovinių tradicijų keitimusi rodo dalies visuomenės nusivylimą vakarietiškais vertybėmis.

Šiandieninę vertybių krizę atspindi visuomenės dvasinė būklė: jau keletą metų pirmaujame Europoje savižudžių skaičiumi, vis labiau plinta alkoholizmas, narkomanija, daugėja nusikaltimų, mažėja piliečių aktyvumas. Visa tai aiškinti vien ekonomiais sunkumais būtų pernelyg paviršutiniška. Šią sunkią dvasinę ligą lemia vertybių pokyčiai, nesusivokimas kintant gyvenimo sąlygoms, nepasitikėjimas ateitimi, vienišumas, beprasmybės pojūtis.

Tai, regis, susiję ir su sovietizmo reliktais, ir lietuviško būdo ypatumais: lietuviai visuomet labai atsargiai (skausmingai) žvelgė į esminius gyvenimo pasikeitimus, tad neatsitiktinai lietuvių kalba išliko archaiškiausia, lietuviai vėliausiai Europoje apsikrikštijo, lietuviai partizanai ilgiausiai priešinosi sovietizmui, pagaliau išlikęs didelis (lyginant su Baltijos valstybėmis) kaimo gyventojų nuošimtis taip pat liudija konservatyvų pastovumą.

Šios aplinkybės buvo viena iš priežasčių, kodėl Lietuva reformų kelyje ėmė atsilikti nuo kaimyninių Baltijos bei Vidurio Europos valstybių. Todėl siekiant optimistiškesnio scenarijaus, ateityje turėsime daugiau atsižvelgti į visuomenės brandos veiksnį, vertybes. Šalia svarbių demokratijos vertybių – asmens teisių ir laisvių, gerovės, išsilavinimo – ypatingą dėmesį turėsime skirti patriotiškumui, tautinei kultūrai, besikuriančioms bendruomenėms, šeimai ir religijai. Svarbų vaidmenį savivaldos, pilietinės visuomenės bei demokratijos vystymesi turėtų suvaidinti besikuriančios kaimų ir miestelių bendruomenės, miestų daugiabučių namų bendrijos, socialinės (labdaros), žaliųjų ir kitokios pilietinio telkimosi grupės.

Su visuomenės branda tampriai susijęs politinės kultūros raidos veiksnys. Neveiksmingas valdymas, silpnų politinių partijų skandalai ir blaškymasis skatins dar didesnę žmonių nusivylimą valstybe, vakarietiška orientacija, valdžia, didės erdvė populizmui ir „gatvių“ politikai. Tai labai meistriškai įtakos bei skatins ir Rusijos slaptosios tarnybos, aktyviai dirbdamos per paklusnias, vadinamojo „lietuviško“ kapitalo energetikos tarpininkų įmones, ir įtakodamos žiniasklaidą, visuomenės ir verslo elitą.

Tuo tarpu Vakarai Lietuvai šiuo požiūriu nesiūlys jokio priešnuodžio ir jokios paramos, palikdami silpnas Lietuvos valdžios institucijas vienišas su užduotimi gelbėti Vakarų įvaizdį Lietuvoje. Iš Vakarų į Lietuvą taip pat veršis ir įvairūs antiglobalistiniai judėjimai, Lietuvos žmonėms dar labiau keldami nerimą dėl ateities.

Priklausomai nuo visuomenės ir politinės kultūros brandos bei gebėjimų sutvarkyti valstybės valdymą, galimi įvairūs Lietuvos raidos scenarijai. Pozityvesnis ir labiau tikėtinas yra toks, kad po to kai 2004 metais politinės sistemos raida pasieks „krizės“ dugną, prasidės visuomenės brandos ir politinės kultūros konsolidacija.

2004 metais išrinktas Seimas, nors ir netaps labiau kairuoliškas, bet jo pagrindinis bruožas bus visų parlamentinių partijų susmulkėjimas. Sudaryti kokią nors aiškesnę programinę koaliciją bus praktiškai neįmanoma, todėl pirmą kartą Lietuvos istorijoje bus sudaryta plataus pasitikėjimo, vadinamoji „vaivorykštinė“ koalicija.

Tokia raida turės ir savo teigiamų pusių: atsiras daugiau erdvės ir patirties politinėms grupėms ir politikos lyderiams tamptariau bendradarbiauti, vis labiau plis supratimas, kad reikalingas susitarimas dėl ilgalaikių strateginių valstybės plėtros kryptių. Ryškiai išaugs Vyriausybės ir Vyriausybės vadovo, kaip politikos branduolio ir lyderio, vaidmuo. Visuomenė, pavargusi nuo teatralinių skandalų politinėje bendruomenėje ir „gatvinės“ politikos populizmo bei isterijos, aiškiai išsakys paramą susitarimo idėjai ir Vyriausybės stipresniam vaidmeniui politinėje sistemoje.

Kairieji socialdemokratai po mažiau sėkmingai (nei buvo tikėtasi) jiems susiklosčiusių 2004 metų Seimo rinkimų, gana lengvai pakeis partijos lyderį, kuriuo taps jaunas ir Vakaruose gavęs išsilavinimą verslininkas. Tuo pačiu partijoje vyks pakankamai skausminga vakarietiškos socialdemokratijos idėjų adaptacija. Dėl to keletas senosios gvardijos komunistų ir jaunesnių radikalų, tamptariau susijusių su Rusijos finansinėmis grupėmis, veikiančiomis Lietuvoje, paliks partiją.

Dešinėje pusėje jaunesnės kartos politiniai veikėjai ieškos būdų, kaip sukurti vieningesnę alternatyvą kairiajai pusei. Įvairūs bandymai per 2002 metų Prezidento rinkimus ir 2004 metų Seimo rinkimus galų gale vainikuosis aiškios vieningos politinės struktūros sukūrimu 2006 metais, prasidėjus pasiruošimui eiliniams Prezidento rinkimams. Ypač sėkmingi dešiniams taps 2008 metai, kai stipri ir vieninga partija laimės daugiausiai vietų Seimo rinkimuose, nors viena ir negalės suformuoti Vyriausybės; dešinieji laimės ir Europarlamento rinkimus, pirmą kartą vyksiančius ir Lietuvoje.

Dešinieji laimės rinkimus atspindėdami visuomenės norą labiau sutelkti dėmesį į kultūrinę šalies raidą: tautinio tapatumo tausoimą, šeimą, švietimą, mažąsias bendruomenes.

Šeimų kūrimas bei vaikų auginimas šeimose bus skatinamas mažesniais fizinių asmenų pajamų mokesčiais.

Valstybė rūpinsis, kad kuo mažiau keistųsi archaiška lietuvių kalba, palaikomos tarmės. Šiuo atžvilgiu vienas iš svarbių ateities uždavinių bus į kompiuterines programas įvesti lietuvių kalbą, nes tokiu būdu ne tik bus stengiamasi apsaugoti kalbos grynumą, bet ir skatinti gyventojų imlumą žinių ekonomikai.

Pertvarkius mokesčių sistemą JAV pavyzdžiu bus imtasi skatinti kūrimasis įvairiausių visuomeninių fondų, skirtų švietimui, bendruomenėms ir tautinei kultūrai remti.

Lietuvoje nebegrįžtamai praėjo vienpartinių Vyriausybių laikas: dirbs arba koalicinės, arba plataus pasitikėjimo Vyriausybės. Vyriausybių kaita nors ir sulėtės, tačiau tik po 2012 metų rinkimų pavyks sudaryti Vyriausybę, kuri sugebės išdirbti visą kadencijos laikotarpį.

Apie 2010 metus, vis pastebimiau kylant gyventojų gerbūviui ir atsirandant veiksmingesnio valstybės veikimo požymių bei į visuomeninį veikimą, rinkimus ir politiką ateinant po Nepriklausomybės atkūrimo subrendusiai kartai, politinėje kultūroje atsiranda daugiau tarpusavio pasitikėjimo ir stabilumo ženklų.

Demografija ir imigracija

Visuomenės senėjimas, didėjanti vyresnio amžiaus rinkėjų dalis tarp visų rinkėjų, yra svarbiausias veiksnys, kuris skatins keisti socialinę – pensinio aprūpinimo ir sveikatos apsaugos – politiką.

Visuomenės senėjimą bei gyventojų mažėjimą šiuo metu labiausiai lemia du veiksniai – mažėjantis gimstamumas bei darbingo amžiaus žmonių emigracija.

Mažėjantis gimstamumas ir tolesnėje ateityje kels didžiausią susirūpinimą. Šis rodiklis smarkiai mažėjo nuo 1992 m. ir šiuo metu yra vienas žemiausių Europoje.

Kylant gyvenimo lygiui bei galimybėms rasti gerai apmokamą darbą Lietuvoje, po 2007 m. gyventojų skaičius dėl emigracijos nustos mažėjęs. Gimstamumas taip pat nebeturėtų mažėti, tačiau išliks toks pat žemas kaip ir amžiaus pradžioje.

Apie 2005–2010 metus ims ryškėti kitas veiksnys, kuris šiuo metu būdingas turtingoms ES valstybėms – pastebimai pradės didėti imigracinis spaudimas. Netolimoje ateityje greta gimstamumo klausimo tai gali tapti viena svarbiausių šalies politinių problemų. Vis dėlto imigracija didės, ypač nelegali. Daugiausia žmonių atvyks iš buvusių SSRS valstybių, taip pat Vidurio ir Pietų Azijos valstybių (nepaisant to, kad Rusijos – Baltarusijos valstybė ir stiprins savo išorines sienas).

Gyventojų skaičiaus stabilizavimąsi taip pat lems auganti vidutinė gyvenimo trukmė bei valstybės parama vaikus auginančioms šeimoms.

Vidaus migracija ateityje nebus svarbus veiksnys, nes jau šiandien didžiąją gyventojų dalį kaime sudaro pensinio amžiaus žmonės.

Lietuvoje, kitaip nei Vakaruose, nebus jaučiamas ryškus demografinės padėties pablogėjimas apie 2010 metus. Vakarų Europoje ir JAV tuo metu į pensiją išeis vadinamoji pokario „vaikų bumo“ karta. Lietuvą ši demografinė krizė ištiks kiek vėliau – apie 2020 metus. Šį skirtumą nuo Vakarų valstybių sąlygoja buvę kolektyvizavimo ypatumai bei pokario pasipriešinimo kova.

Tačiau dėl sveikatos apsaugos gerėjimo ir toliau augs pensinio amžiaus gyventojų nuošimtis.

2010–2020 m. Lietuvoje gyvens apie 3.5 mln. gyventojų.

Valdymas

Lietuva vienu metu turi spręsti du sunkius uždavinius: užbaigti iš sovietinio laikotarpio paveldėto ūkio pertvarką ir neatsilikti nuo globalių vystymosi tendencijų. Abiem užduotims spręsti reikalingas stiprus valstybės veikimas.

Lietuva gali sėkmingai plėtoti ūkį bei siekti spartaus žmonių gerovės kilimo tik tuo atveju, jei nevilkinant bus atliekami struktūriniai pertvarkymai šiandien labiausiai „sustingusiose“ srityse: energetikoje, socialiniame aprūpinime ir žemės ūkyje.

Telekomunikacijų bei naftos ūkių pertvarkymų patirtis išryškino didžiules šalies valdymo spragas. Akivaizdu, kad nepagerinus valdymo kokybės, kitų didelių pertvarkymų geriau iš viso nepradėti. Tai gali iššaukti dar didesnę žmonių nusivylimą Lietuvos galimybėmis pačiai spręsti savo likimą bei sustiprinti „senų gerų“ laikų nostalgiją.

Svarbiausi spręstiniai klausimai šioje srityje yra tokie: sprendimų priėmimo mechanizmo vykdomojoje valdžioje pakeitimas, esminis vykdomosios valdžios darbo kokybės pagerinimas, pasitikėjimo valdžia ir valdininkais visuomenėje atkūrimas.

Valstybės tarnyba bus tobulinama įgyvendinant šiuolaikines viešojo valdymo nuostatas, iš kurių svarbiausios yra šios: privačių ir viešųjų interesų atskyrimas, politinio vadovavimo ir administracinio lygmens atribojimas, asmeninė valstybės tarnautojų atsakomybė už priimamus sprendimus, tarnautojų teisių ir pareigų aiškus apibrėžimas.

Pozityvesnio raidos scenarijaus atveju, po 2004 metų rinkimų, kurie vyks visuomenės gilaus nusivylimo valdžia ir valstybe sąlygomis, nauja „vaivorykštinė“ Vyriausybė imsis esminio valdymo pertvarkymo. Remiantis stipria tarptautinių patarėjų ir ekspertų parama bus sprendžiami du esminiai valdymo pertvarkos uždaviniai: suderinti valstybės priištus uždavinius su nelabai dideliais valstybės ištekliais ir paversti valstybės institucijas veiksmingai veikiančiomis įstaigomis.

Valstybės valdymo tobulinimui įsteigta „Saulėlydžio“ komisija palaiapsniui bus pertvarkyta į Seimui atskaitingą Valstybės valdymo vertinimo tarnybą. Būtent jai bus pavesta vertinti valstybės įstaigų veiklą, rezultatyvumą, atlikti viešojo sektoriaus valdymo auditą.

Į valstybės valdymą bus stengiamasi perkelti šiuolaikines sėkmingai veikiančio verslo valdymo nuostatas. Bus atsisakoma veiklos, kurią gali įvykdyti privatus sektorius. Valstybės įstaigose bus stengia-

masi atskirti „vairavimo“ (strateginio vadovavimo) ir „irklavimo“ (kasdienių reikalų tvarkymo) veiklą. Iš ministerijų „irklavimo“ veikla bus perkeliama į vykdomuosius departamentus ir agentūras. Valstybės valdyme bus diegiamas strateginis planavimas, programinis finansavimas, atkuriamas tarpusavio bendradarbiavimas su visuomene. Bus pradėtas palaipsnis valstybės funkcijų švietime ir sveikatos apsaugoje privatinimas.

Įgyvendinus tvarką, pagal kurią bus reikalaujama griežtos atsakomybės už valstybės įstaigų įsivertintus pinigus programoms vykdyti ir užsibrėžtiems tikslams pasiekti, žymiai pagerės lėšų panaudojimo našumas. Valstybės programoms vykdyti vis dažniau bus rengiami konkursai vykdytojams parinkti, kuriuose vienodomis teisėmis dalyvaus privačios ir valstybinės įstaigos. Bendradarbiaujant su nevyriausybiniais tyrimo branduoliais, bus nustatomi strateginiai programų prioritetai bei mažiausiai lėšų reikalaujantys būdai jiems pasiekti.

Pradėdama bet kurį svarbų darbą, Vyriausybė išaiškins visuomenei jo būtinybę, nurodys, kokių tikslų siekiama, kaip pasikeis žmonių gyvenimas juos įgyvendinus, įvertins pokyčių kainą. Vyriausybė skirs didelį dėmesį skaidrumo ir kitoms pasaulinius antikorupcinės veiklos standartus atitinkančioms nuostatomis įgyvendinti.

Atskirus politinį ir biurokratinį valdymo lygmenis, kaip ir Vakarų Europoje, Vyriausybė taps realiu politinio gyvenimo branduoliu. Vyriausybės posėdžiuose bus tvirtinamos esminės nuostatos svarbiausiais klausimais bei iškilusių problemų sprendimo būdai, paliekant įstatymų ir nutarimų teisinio rūbo suteikimą ministerijų darbuotojams.

Šios valstybės valdymo pertvarkos bus dar labiau gilinamos po 2008 metų Seimo rinkimų, kai susidarys dešiniojo centro valdančioji koalicija, rinkimų metu ypač pabrėžusi „stiprios valstybės“ idėjos svarbą. Savo ruožtu narystės Europos Sąjungoje ypatumai ypač didelius reikalavimus kels visų naujų narių administraciniams gebėjimams ir tuo pačiu privers valstybių politinę valdžią skirti ypatingą dėmesį šiuolaikinės biurokratijos kūrimui.

Sėkmingai diegiant naujas informacines technologijas valstybės valdyme (įgyvendinant „e-valdžios“ programą), piliečių santykiai su valstybe darysis vis mažiau biurokratiški. Šiandien daug rūpesčių ir vargo sukeliančių registravimo, socialinės paramos, mokesčių mokėjimo klausimus galėsime išspręsti internetu. Europoje ir pasaulyje plečiantis globalioms žinių ekonomikos tendencijoms, industrinei visuomenei būdingi valdymo, socialiniai, darbo santykių institutai bus sparčiai keičiami žinių visuomenės reikalavimus atitinkančiais, žymiai labiau suasmenintais ir lankstesniais institutais. Darbo santykiai nuo kolektyvinio pobūdžio susitarimų ir nuostatų vis dažniau bus keičiami asmeniniais santykiais. Išeinant į pensiją kiekvienu atveju skirtingai bus sprendžiami amžiaus, darbo apmokėjimo, net mokesčių klausimai.

* * *

Kitas galimas Lietuvos raidos scenarijus (mažiau tikėtinas) – nepavykus išspręsti valdymo ir politikos problemų, Lietuvoje stringa reformos (nesugebama pertvarkyti energetikos sistemos, uždaryti Ignalinos atominės elektrinės antrojo bloko, nevyksta pensijų reforma), todėl Lietuva į ES neįstos 2004-2006 m. Tuo pat metu gerėjant Rusijos ir Vakarų santykiams, Lietuvai ES skirs vis mažiau dėmesio.

Vis stiprėjančio biurokratinio aparato įtaka valstybės valdymui, besikeičiančios ir vis irstančios partijos nesukurs ryžtingiems veiksams ir nuosekliai politikai reikalingo visuomenės pasitikėjimo.

Po 2004 m. rinkimų į Seimą pateks daug tarpusavyje nesutariančių silpnų ir prieštaravimų draskomų partijų. Įprastu reiškiniu taps mažumos vyriausybės, save vadinančios „specialistų vyriausybėmis“. Tačiau jos nesugebės padaryti jokių ryžtingų pertvarkymų.

Nepaisant įstojimo į ES, Lietuva dėl nepabaigtų pertvarkymų energetikos ir žemės ūkio srityje darysis vis labiau priklausoma nuo Rusijos, jos žaliavų ir rinkų.

Rusija turės didžiulę politinę įtaką ES, tad Lietuva stengsis su ja palaikyti kuo draugiškesnius santykius, pasirašys laisvo tranzito į Karaliaučiaus sritį sutartį. Didelę dalį pajamų Lietuva gaus iš tranzito.

Rusijos ūkiui vis labiau laisvėjant, šios šalies rinka įgys vis daugiau dėmesio ir investicijų. Dėl silpnos ekonominės politikos Lietuva pateks į ekonominį Rusijos šešėlį, neteks daugybės galimų užsienio investicijų.

Lietuva naudosis savo geografine padėtimi perdirbdama Rusijoje išgaunamą žaliavą į pusfabrikačius. Tačiau lietuviškos prekės, nepasiekusios vakarietiško standartų, vis sunkiau prasibraus net ir į Rusijos rinką.

Lietuva nesugebės susidoroti su globalizacijos ir žinių ekonomikos kūrimo iššūkiais, todėl jos ūkyje vyraus aukštos kvalifikacijos nereikalaujanti gamyba. 2010 m. nedarbas sieks apie 20 nuošimčių.

Stiprės jaunų ir kvalifikuotų žmonių išvykimas į užsienį, kurį dar labiau skatins laisvo darbo jėgos judėjimo ES įsigalėjimas.

Dėl į užsienį išvykstančių jaunų žmonių sparčiai vyks visuomenės senėjimas, bus labai sunkiai sprendžiamos socialinės problemos.

Nebus vykdomi pertvarkymai žemės ūkyje, vyraus smulkūs ir nenašūs 7–10 ha ūkiai, nedarbas kaime viršys 25 nuošimčius.

Populiariausia iš visų institucijų tebebus bulvarėjanti žiniasklaida, o pasitikėjimas Vyriausybe liks menkas. Žmonių nusivylimas pasireikš tuo, kad nuolat mažės rinkimuose dalyvaujančių piliečių skaičius. Visuomenė darysis vis labiau susiskaldžiusi, bendruomeniškumas ir pilietiškumas nedidės, nes nestiprės vidurinis sluoksnis.

Po užsitęsios politinės krizės 2007 m. neeilinius rinkimus laimės populistinis Tautos Frontas. Pasinaudojus Rusijos bei skolintu Vakarų kapitalu, bus didinamos pensijos ir atlyginimai, atsigaus ūkis. Tačiau apie 2010 m. pradės aiškėti, kad biudžeto išlaidos gerokai viršija pajamas, o valstybė artėja prie bankroto.

Krizės apimtoje šalyje išryškės trys svarbiausios jėgos, skirtingai matančios galimą išeitį. Pergalę prieš vakarietiškosios demokratijos šalininkus pasieks susivienijusios profašistinės ir prorusiškos grupuotės.

Ūkis, gerovė

Ūkio raida yra svarbiausias veiksnys, lemiantis vieną iš pagrindinių demokratinės visuomenės tikslų – aukštą šalies gyventojų gerovę.

Ūkio atsigavimo spartą lems pažanga keliose svarbiausiose srityse. Tai palankių investicijoms sąlygų sukūrimas, struktūriniai įvairių valstybės gyvenimo sričių pertvarkymai (ypač energetikos, socialinės paramos, žemės ūkio, mokslo) bei žinių ekonomikos – informacinių technologijų, biotechnologijų, kitų naujų technologijų – plėtra.

Kaip parodė patirtis, greiti ir veiksmingi struktūriniai pertvarkymai įmanomi tik užsitikrinus visuomenės paramą bei efektyviai valdant valstybę. Platesnio žmonių pritarimo galima tikėtis tik tuo atveju, jei valdžiai pavyks sutelkti visuomenę ir įtikinti ją pertvarkymų nauda, o to neįmanoma pasiekti nesumažinus socialinių skirtingumų tarp turtingiausių ir skurdžiausių gyvenančių gyventojų sluoksnių.

Taigi visuomenės santarvė ir jos sutelkimas bei efektyvus valstybės valdymas – veiksmingų ūkio reformų sąlyga – bus viena sudėtingiausių šio dešimtmečio problemų, nes tarp skurdžiausių gyvenančių įsigali antivakarietiškos nuotaikos, o turtingesnieji sluoksniai, matydami žymiai aukštesnį gyvenimo

lygi Vakaruose, savo pajamomis dalytis nenori. Atėję į valdžią kairieji bandys šiuos klausimus spręsti mažindami pajamų skirtumus bei įvesdami progresyvinius mokesčius.

Struktūriniai pertvarkymai energetikoje tęsis visą šį dešimtmetį. Pagrindinė problema šioje srityje ta, kad elektros energiją generuojantys pajėgumai neatitinka rinkos poreikių, o eksportuoti energijos perteklių nėra galimybių. Kita bėda – paveldėtas tamprus (sinchroninis) Lietuvos ir Rusijos energetikos sistemų darbas bei technologiškai ir finansiškai sunkiai sprendžiamas susijungimo su Vakarų energetikos sistema klausimas.

Apie 2005 metus bus įgyvendintas projektas, kuris užtikrins Lietuvos ir Lenkijos energetinių sistemų sujungimą. Tokiu būdu bus išspręstas elektros energijos pertekliaus klausimas. 2009–2012 metais, uždarius antrąją Ignalinos atominės elektrinės bloką, bus įgyvendinama atsijungimo nuo Rusijos EES strategija, Lietuvos energetinė sistema sinchroniniu ryšiu bus sujungta su Vakarais.

Dešimtmečio pabaigoje kartu su lenkais ir kitomis Baltijos šalimis bus statomas dujotiekis į Skandinaviją.

Siekiant investicinio patrauklumo, mokesčių lygis Lietuvoje išliks žemesnis nei ES valstybėse, apmokestinimo sąlygos bus palaipsniui derinamos prie ES mokesčių politikos.

Labai daug lėšų reikalaujanti pensijų reforma bus pradėta tik suderinus žingsnius šioje srityje su atitinkama ES politika, Pasaulio banku bei kitomis finansų institucijomis.

Iki 2010 m. nedarbas sumažės iki 5–7 nuošimčių, daugiausia proveržio aukštųjų technologijų srityje dėka. Sprendžiant nedarbo kaime klausimą, labai svarbi bus ES struktūrinių fondų parama.

Šiuolaikinės ryšio priemonės leidžia aukštųjų technologijų įmones kurti atokiau miesto centro, todėl ateityje daug darbuotojų dirbs ne pagrindinėse įstaigų raštinėse. Bus diegiamas nuotolinis mokymas, nuotolinė sveikatos apsauga. Dėl to ims keistis miestų vaizdas, mažės miestų centrų apkrova transporto srautais, didesnę vaidmenį vaidins priemiesčiai.

Dėl spartesnės ūkio raidos nei Vakarų Europos valstybėse, gyvenimo lygio skirtumas Lietuvoje mažės. 2010 m. jis turėtų siekti kiek daugiau nei pusę turtingiausių Vakarų Europos šalių lygio.

Žinių ekonomika ir mokslo tyrimai

Žinių ekonomika tampa svarbiausiu išsivysčiusių šalių ūkio raidą lemiančiu veiksnium. Lietuva gali tapti lygiaverčiu pasaulio rinkos dalyviu tik plėtodama žinių ekonomiką, pagrįstą mokslui imlių technologijų ir inovacijų kūrimu bei diegimu.

Turime sukurti ir eksportuoti žymiai daugiau Lietuvoje sukurtų žinių (inovacijų ir technologijų) bei prekių, kurių pagaminimas reikalauja daug žinių. Norėdama realiai sumažinti nedarbą bei pasiekti spartesnę atlyginimų kilimą, Lietuva turi siekti aukštesnio nei vidutinio Europoje šių sričių indėlio į BVP.

Žinių ekonomikos plėtrą Lietuvoje labiausia veikia trys veiksniai: valstybės žinių ekonomikos ir mokslo tyrimų politika, mokslo bendruomenės raida bei paties žinių reikalaujančio verslo stiprumas.

Iki šiol valstybė iš esmės neturėjo jokios aiškesnės mokslo tyrimų plėtros bei žinių ekonomikos kūrimo politikos. Vyriausybė skirdavo tam tikrą biudžeto dalį lėšų mokslui, tačiau tai nebuvo kokios nors apibrėžtos mokslo politikos vykdymas, bet veikiau tapo socialine parama mokslininkams. Daugelyje mokslo tyrimo įstaigų dirbančiųjų skaičius tebemažėja, jos nepasipildo naujais, jaunais darbuotojais.

Lietuvoje šiandien atliekami mokslo tyrimai labai silpnai įtakoja šalies ūkio ir technologijų raidą. Brangiai kainuojančios technologijos įvežamos iš užsienio, o valstybės finansuojami mokslo tyrimai nepritaikomi žinių reikalaujančiame versle. Šalies švietimas taip pat pernelyg lėtai prisitaiko prie kintančių verslo bei visuomenės poreikių.

Jei valstybė ir toliau šiai sričiai neskirs deramo dėmesio, mokslo bendruomenė ir ateityje nesugebės daryti didesnės įtakos visuomenės plėtrai. Tuo atveju galėtų išlikti tik tos sritys, kurios sugebės išlaikyti pakankamą lygį ir užsitikrins europinį finansavimą bei patrauklumą verslui.

Žinių reikalaujantis verslas Lietuvoje kol kas yra palyginti silpnas, net ir lyginant su šiandien turimomis mokslo bei švietimo įstaigų galimybėmis. Šiuo metu verslas nėra pajėgus pasiekti, kad valstybės politika bei mokslo tyrimai būtų labiau nukreipti žinių verslo plėtrai palankesne linkme.

Vis dėlto esama prielaidų, kurios leidžia manyti, kad artimiausioje ateityje vaizdas šioje srityje gali pradėti keistis iš esmės. Didelį vaidmenį čia vaidina praėjusiais metais įsikūręs Žinių ekonomikos forumas, vienijantis verslininkus, mokslininkus bei politikus.

Politikai ims suvokti žinių ekonomikos bei mokslo tyrimų politikos svarbą Lietuvos ateičiai. Todėl jau po kitų Seimo rinkimų šis klausimas taps viena svarbiausių Vyriausybės veiklos sričių.

Valstybės žinių ekonomikos bei mokslo tyrimų politika plėtosis dviem pagrindinėmis kryptimis. Viena jų – valstybės mokslo tyrimams skiriamų lėšų sutelkimas kelių valstybinių mokslo tyrimų programų vykdymui. Į šias programų vykdančius mokslo tyrimų branduolius bus pritraukiamos ir lėšos iš Europos sąjungos fondų bei verslo įmonių.

Kita kryptis – palankios aplinkos bendradarbiavimui tarp mokslo tyrimų įstaigų bei verslo įmonių sukūrimas. Keičiant mokestines sąlygas, verslo įmonės bus skatinamos skirti lėšas mokslo tyrimams. Savo ruožtu didelė dalis valstybės skiriamų mokslo tyrimams lėšų bus paskirstoma kofinansavimo būdu. Bus sudaromos palankios sąlygos rizikos kapitalu pagrįstų inovacijų sistemų sukūrimui.

Mokslo tyrimai darysis vis labiau universitetiniai, į juos bus plačiau įtraukiami studentai. Žinių reikalaujantis verslas jau dabar jaučia gerai paruoštų darbuotojų stygių, todėl studentai taps dar viena universitetus ir žinių verslą siejančia grandimi. Šio verslo bendruomenė ims vaidinti didesnę vaidmenį ir aukštųjų mokyklų valdyme.

Geresniam žinių verslo ir universitetinių mokslo tyrimų bendradarbiavimui vis svarbesnis darysis jų geografinis artumas. Šalia didžiųjų universitetų kursis ir sparčiai plėtosis vadinamieji žinių ekonomikos branduoliai. Juos sudarys žinių verslo įmonės, inovacijų sistemos, universitetinės mokslo tyrimų įstaigos. Tokie branduoliai jau gimsta Vilniuje, ateityje jie kursis ir prie Kauno bei Klaipėdos universitetų.

2003 metais, didėję žinių reikalaujančio verslo bei politikų spaudimui, prie Vyriausybės bus įkurtas Mokslo ir technologijų departamentas.

Apie 2006–2008 metus Lietuva taps vienu stipriausių Europoje biotechnologinių tyrimų bei šios srities pramonės branduolių.

Sparčiai plėtosis šviesos (ryšių ir lazerių fizikos) technologijos. Steigsis vis daugiau programinės įrangos kūrimo, informacinių ir ryšių technologijų, optoelektroninių prietaisų gamybos įmonių.

Po 2010 metų į Lietuvoje sukurtus žinių ekonomikos branduolius su savo sukauptomis žiniomis bei kapitalu ims grįžti per pirmąjį nepriklausomybės dešimtmetį į užsienį išvykę lietuviai. Lietuva taps patrauklia vieta ir Baltarusijos, Ukrainos, Rusijos universitetus baigusiems studentams.

Žinių visuomenė, švietimas

Šiandien visuomenė ir ypač jos elitas neabejoja, kad technologinė, inovacinė ūkio plėtra bei platus informacinių technologijų panaudojimas bus ypač svarbus veiksnys šalies išsivertinimui tarp labiausiai pažengusių Vakarų valstybių.

El. švietimas, interneto prieinamumas, el. valdžia, el. verslas jau 2000 metais vyriausybės buvo paskelbtas prioritetinėmis sritimis, reikalaujančiomis ypatingo valstybės dėmesio.

Nepaisant formaliai pripažįstamų prioritetinių sričių, tik mokyklų kompiuterizavimas per pastaruosius kelerius metus realiai pasistūmėjo į priekį – buvo iškelti realūs uždaviniai, skirtos lėšos jų įvykdymui. Pritraukus privačius rėmėjus ir skyrus papildomas biudžeto lėšas bus pasiekta, kad 2004 metais visi moksleiviai, baigiantys bendrojo lavinimo vidurines mokyklas, laikytų kompiuterinio raštingumo egzaminą.

Pasiekus, kad visi baigusieji vidurinį mokslą bus įgiję kompiuterinio raštingumo pradmenis, vis didesnis dėmesys bus skiriamas elektroninių mokymo priemonių kūrimui, nuotoliniam mokymui, bus imtasi kurti mokymosi visą gyvenimą arba nuolatinio kvalifikacijos kėlimo sistemą.

Palyginus sėkmingai vykstant mokyklų kompiuterizavimui, pasiekimai kitose srityse kol kas gerokai kuklesni. Darosi akivaizdu, kad valdžia dar nesuvokia, kokį vaidmenį ji turi vaidinti bei ką ji turi ir gali padaryti kitose prioritetinėse žinių visuomenės kūrimo srityse. Šis nesusivokimas veda prie beprasmio lėšų ir pastangų švaistymo.

Jau dabar matyti, kad siekiant plėtoti žinių visuomenę, didžiausi nesutarimai kyla ir toliau kils tarp centralizacijos ir laisvesnės rinkos šalininkų. Pirmieji reikalau skirti kuo daugiau lėšų šiai sričiai, norės, kad valstybė savo pajėgomis atliktų kuo daugiau įvairių projektų (pvz.: sukurtų elektroninio parašo infrastruktūrą, valstybinį „Lietuvos telekomą“) sieks apibrėžti prioritetus, mokesčių lengvatas, reikalau nustatyti palankesnę požiūrį į vienas ar kitas technologijas.

Kiti pasisakys už tai, kad valstybė kuo mažiau kištųsi į pačią rinką, o veiktų išlaisvindama kelią konkurencijai, apsaugotų ją nuo biurokratinių trukdžių bei kurtų stabilią teisinę aplinką elektroniam verslui.

2000–2002 metais valdžios vaidmuo žinių visuomenės kūrime buvo pernelyg sureikšmintas. Pačios valstybės įstaigos rodė savo nebrandumą – buvo nesutariama dėl jų vaidmens, funkcijos tarp naujai steigiamų institucijų buvo perskirstomos kelis kartus. Institucinė kova užtruko pernelyg ilgai, nebelenk energijos reikalingiems darbams atlikti.

Po kelių nevykusių bandymų reguliuoti rinką, Vyriausybė imsis tų uždavinių, kuriuos valdžia turi atlikti kuriant žinių visuomenę. Pirmiausia bus atkreiptas dėmesys į lietuvių kalbos internete taisyklumą bei lietuvių kalbos vartojimą plačiausiai naudojamose programose. Kartu su ES iniciatyvomis išlaikyti daugiakalbę Europą, Vyriausybė skatins automatinio vertimo, kalbos atpažinimo ir sintezės technologijų plėtrą bei platų jų panaudojimą.

Bus atkreiptas dėmesys į viešojo administravimo paslaugų perkėlimą į internetą. 2004 metų Seimo rinkimų vėjais metu šis klausimas bus vienas pagrindinių. Jau dabar už komunalines paslaugas galima atsiskaityti internetu, ateityje tokių paslaugų daugės. Valstybės ir savivaldybių įstaigos pradės diegti kompiuterizuotą vadinamąjį „vieno langelio“ gyventojų aptarnavimą.

Viešojo administravimo paslaugų atsiradimas internete taps didele paskata elektroninio verslo plėtrai. Paaiškės, kad realiai mokančių naudotis internetu rinka yra gana didelė ir bent jau kai kurios el. verslo paslaugos gali būti pelningos.

Plėtojant el. verslą, bus įsiklausoma į rinkos poreikius ir taikomasi prie ES direktyvų, skatinančių el. verslo plėtrą. Atsiradus valstybės paslaugoms internete el. verslo plėtra žymiai paspartės ir nebebus – atsirandančios naujos paslaugos paskatins tolesnį vartotojų skaičiaus didėjimą, taigi ir rinkos augimą. Dėl šiuo metu išaugusios konkurencijos mobiliųjų telekomunikacijų rinkoje galima tikėtis spartaus mobilios komercijos augimo, kuris gali pralenkti net ES ir JAV analogiškus rodiklius.

Interneto kainų mažėjimas ir jo plėtra pastebimiau pasijaus jau 2002 metais, dar prieš baigiantis „Lietuvos telekomo“ monopolio galiojimo laikui. Kainas mažins ir atvira konkurencijai interneto tiekėjų rinkos teisinė aplinka. Tačiau realios investicijos į fiksuoto ryšio telekomunikacijų rinką prasižės tik apie 2004 metus, gerokai vėliau nei pasibaigs monopolio galiojimas. Priežastis ta, kad iš anksto nebus pradėta ruošti monopolio galiojimo pabaigai.

Bandydama pakirsti „Lietuvos telekomo“ monopolines galias, Vyriausybė bandys plėtoti „valstybinio telekomo“ projektą, kurio taip ir nespės visiškai įgyvendinti. Mažėjant kainoms bus atsisakyta idėjos kurti antrąjį „Lietuvos telekomą“, Vyriausybė apsistos ties duomenų perdavimo biržos kūrimu. Joje dalyvaus visos – valstybinės ir nevalstybinės įmonės, turinčios duomenų perdavimo galimybių.

Nekuriant brangių valstybinių projektų ar lietuviškų standartų bei išliekant atviriems naujovėms, bus įteisintos rinkoje jau esamos elektroninio parašo galimybės.

Asmens tapatybės kortelių įvedimas neįneš kiek didesnių naujovių visuomenės gyvenime – kol kas ji bus tik patogesnis paso pakaitalas. Realūs pasikeitimai prasidės apie 2004–2005 metus, kai bus imta diegti elektronines asmens tapatybės korteles. Jos įgalins dar platesnį ir patogesnį priėjimą prie viešojo administravimo paslaugų per internetą. 2005–2010 metais bus ištobulintos biotapatybės technologijos, neklystamai nustatančios asmens tapatybę. Tai bus technologijos, revoliucingai pakeisiančios visuomenės gyvenimą.

Visų šių sričių sparčią plėtrą skatins Lietuvos stojimas į ES ir NATO. Kai kurios sritys, ypač liečiančios saugumą (pvz.: asmens tapatybės technologijos), bus labai tampriai koordinuojamos ES lygyje.

Kaimas

Visą šį dešimtmetį kaimas išliks svarbiu veiksniumi, darančiu didelę įtaką tolesnei šalies plėtrai. Kelių blokados, žemdirbių organizacijų lobistai veikė Vyriausybės sprendimus per praėjusius 2–3 metus, įvairios kaimo interesų grupės sieks savo tikslų pačiomis radikaliausiomis priemonėmis ir ateityje. Jos dažniausiai bus nukreiptos prieš greitas permainas, žemės ūkio ir žemės ūkio pramonės koncentraciją, sieks išsaugoti tradicines darbo vietas.

Kaimas bus svarbus vidaus politikos veiksnys dar ir todėl, kad Seime dirba 30–40 kaimiškose apygardose renkamų Seimo narių. Pastarieji buvo svarbi Seimo lobistinė grupė iki šiol, tokia išliks ir ateityje.

Svarbiausia problema kaime šiandien yra nedarbas. Augant žemės ūkio našumui, kaime daugėja žmonių, kurie iš nedidelių savo ūkių nebegauna pakankamai pajamų, užtikrinančių minimalų gyvenimo lygį. Užimtumas žemės ūkyje turės sumažėti nuo 20 nuošimčių šiandien iki maždaug 8 nuošimčių 2010–2020 metais. Ši problema ypač aštri nedideliuose miesteliuose, mažesniuose savivaldybių centruose, ji ir toliau bus opi.

Nedarbas bus mažinamas skatinant netradicines žemės ūkio šakas bei kaimo verslus, ekologinę žemdirbystę. Didelį vaidmenį turėtų vaidinti ES SAPARD programa bei tiesioginė ES parama žemės ūkiui.

Jei Lietuva į ES įstotų jau 2004 metais, tais metais valstybė iš ES biudžeto gautų (jei nepasikeis žemės ūkio rėmimo lygis): žemės ūkiui – 885 mln. Lt, vidaus politikos reikmėms – 55 mln. Lt, administravimui – 18 mln. Lt., iš struktūrinių ir sanglaudos fondų – 639 mln. Lt. Šiuo metu negalima tiksliai žinoti, kiek lėšų ES skirs žemės ūkiui tolimesnėje perspektyvoje, nes ES bendrosios žemės ūkio politikos pertvarka dar tęsiasi.

Panaudojant ES SAPARD programos lėšas, kurių Lietuvai numatyta 2000–2006 metais skirti kasmet po 30 mln. EUR, šalia tradicinio grūdų ir gyvulių bei paukščių auginimo verslo, plėtosis organinė žemdirbystė, braškių, aviečių, juodųjų ir raudonųjų serbentų bei kitų sodo kultūrų auginimas, atviro grunto daržininkystė, kailinė žvėrininkystė, tvenkinių žuvininkystė, vandens paukščių ir stručių auginimas.

Plėtosis kaimo turizmo verslas, žirginio sporto bazių tinklas, kuriuose gamtos ir žirgų mylėtojai už tam tikrą mokestį laikys savo sportinius žirgus.

Uogas, vaisius ir daržoves auginantys ūkininkai apsijungs į susivienijimus (kooperatyvus), nes tik žemdirbių susivienijimams, o ne pavieniams augintojams yra teikiama ES parama. Plėtosis kooperatinis judėjimas kitose žemės ūkio veiklos srityse.

Panaudojant ES biudžeto lėšas, miesteliuose ir stambesnėse gyvenvietėse bus sukurtos naujos darbo vietos: siuvyklos, taisyklos, žvėrelių kailių bei paukščių pūkų ir plunksnų perdirbimo įmonės, smulkios sūrinės ir kepyklos, visuomeninio maitinimo ir prekybos įmonės. Žemdirbių susivienijimai (kooperatyvai), panaudodami ES SAPARD, o vėliau kitas ES biudžeto lėšas, statys ir įrengs kaimo vietovėse vaisių, daržovių, uogų saugyklas bei šios produkcijos rūšiavimo, pakavimo ir pirminio perdirbimo pajėgumus, ir taip ištikus metus galės tiekti kokybišką produkciją prekybos centrams.

Miesteliuose bus įrengiamos arba rekonstruojamos vandentiekio ir kanalizacijos sistemos, melioracijos ir vandenvalos įrenginiai, atnaujintas kelių tinklas, atliekų surinkimo ir tvarkymo aikštelės. Vyks mokyklų, kitų visuomeninių ir privačių pastatų renovacija ir apšiltinimas. Kaimuose bus statomos vėjo jėgainės, ypač pajūryje, ir nedidelės hidroelektrinės, kad 2010 m. 12 nuošimčių energijos būtų gaminama iš atsinaujinančios energetikos šaltinių. Plėtosis statybų ir statybinės pramonės verslai, baldų gamyba, etnografiniai verslai.

Gamtosauginiu požiūriu jautrios ir mažo našumo žemės bus apželdinamos mišku, o bendras Lietuvos miškingumas pasieks 33–35 nuošimčius.

Svarbų vaidmenį kaimo vystymuisi, sėkmingam užimtumo klausimo sprendimui atliks tikroji, iš apačių kylanti savivalda - besikuriančios kaimų ir miestelių bendruomenės. Lietuvai įsijungus į Vakarų valstybių bendriją formosis europinio kaimo gyvensena su šeimos ūkiais bei gausiu viduriniu kaimo bendruomenės sluoksniu.

Žinant, kad Lietuvos gamtinės-klimatinės sąlygos žemės ūkiui vystyti prilygsta Danijos ir Suomijos analogiškų sąlygų vidurkiui ir yra panašios į Airijos, galima teigti, kad Lietuvoje formosis apie 30 ha dydžio vidutiniai ūkiai.

Prisitaikys konkuruoti Europos bei pasaulio rinkose ir smulkūs Lietuvos ūkiai, kaip tai yra ES valstybėse.

Vis dėlto šie pokyčiai dėl konservatyvaus lietuvių būdo nebus greiti ir neskausmingi.

2010–2020 metais Lietuvos kaime gyvens apie 40 nuošimčių gyventojų (1999 m. Airijoje gyveno 43 nuošimčiai, Danijoje – apie trečdalį, Suomijoje – apie pusę tų šalių gyventojų). Informacinių technologijų plėtra sudarys galimybes dirbti žmonėms neišvykstant iš namų, gyvenant kaimiškose vietovėse.

1. Lietuvos raidą iki 2010–2020 metų labiausiai įtakos išoriniai veiksniai: Europos Sąjungos, NATO plėtra ir raida bei Lietuvos narystė šiose organizacijose, Rusijos raida, Baltijos regiono vystymasis ir bendri globalizacijos procesai. Šie veiksniai lems ir Lietuvos vidaus veiksnių raidą, tokių kaip politinės situacijos vystymasis, valstybės institucinės sanklodos stiprėjimas, žinių visuomenės plėtra ir permainos ūkyje. Išskirtinės svarbos veiksniais reikia pripažinti Rusijos raidą, kuri gali pasukti tiek autoritarinės, tiek ir atviros valstybės kryptimi, bei Lietuvos sugebėjimą susitvarkyti valstybės valdymą, kad jo efektyvumas atitiktų globalizacijos iššūkius.
2. Lietuva sėkmingai taps Europos Sąjungos nare, nors ir šiek tiek vėliau, nei dabar yra tikimasi. Pasikeitus pagrindiniams Europos Sąjungos finansinės paramos instrumentams – regioninei politikai ir bendrajai žemės ūkio politikai – Lietuva gaus mažiau paramos, nei buvo tikimasi prieš įstoiant. Europos Sąjungoje vis labiau aiškės bendrasis politinis, karinis ir saugumo tapatumas, kursis aiškesnės bendro valdymo struktūros ir teisinė-konstitucinė sistema. Tačiau skirtumai tarp valstybių vystymosi lygmens ir tempų išliks pakankamai dideli. Europos Sąjunga po ilgalaikio kairiojo socialdemokratinio dominavimo taps dešiniąja.
3. JAV, tiek dėl besikeičiančių savo politikos prioritetų, tiek ir dėl vis stipriau pasireiškiančio ES noro varžytis su JAV globalioje politinėje ir ekonominėje erdvėje, trauksis iš Europos, tačiau prieš galutinai pasitraukiant įvykdys savo esminį moralinį įsipareigojimą: palikti Europą vieningą ir saugią. Todėl JAV forsuos NATO plėtrą. Europoje NATO ir ES narystė praktiškai ims sutapti. Tačiau JAV pasitraukus iš Europos, sumažės ir jų dėmesys NATO veikimui. Dėl šių priežasčių NATO taps mažiau veiksminga organizacija.
4. Rusija gali vystytis pagal du scenarijus. Labiausiai tikėtina, kad Rusijos ekonomikos reikalai iš esmės negerės ir tai lems visuomenės ir politinio elito norą grįžti prie autoritarinių valdymo tradicijų. Kaip įprasta Rusijoje, ekonominio sunkmečio laikotarpiu populiariomis taps didžiaivalstybinės idėjos. Rusija stengsis būti aktyvi „artimajame užsienyje“, išnaudodama savo „energetikos diplomatijos“ įtaką ir ypač aktyviai dirbdama su verslo, politikos ir žiniasklaidos vietiniu elitu, stengdamasi paveikti visuomenės nuomonę antivakarietiška kryptimi.
5. Baltijos regionas taps vienu iš sparčiausiai besivystančių Europoje. Augimą skatins skandinavų pažanga naujausiose technologijose ir vokiško kapitalo pasklidimas visame Baltijos regione. Rusijos sritys, įeinančios į regioną, norės atsiverti šiai įtakai, tačiau Maskva stengsis tai stabdyti, bijodama, kad tai gali skatinti šių sričių atsiskyrimo nuotaikas.
6. Globalizacija taps vienu iš svarbiausių veiksnių, kuris lems viso pasaulio, taip pat ir Lietuvos raidą. Žinių ekonomikos plėtra įgaus ekonominės revoliucijos pobūdį ir ilgainiui į praeitį nustums pramonės ekonomikos epochą. Žinių ekonomikos plėtra taps didžiausiu iššūkiu valstybės valdymui, nes tik efektyviai veikianti valstybė sugebės užtikrinti tai, kad ji neatsilikytų nuo spartaus pasaulio vystymosi. Valstybių ir regionų konkurencija, siekiant savo visuomenėms didesnės naudos iš globalizacijos, taps žymiai aštresne. Naujų technologijų privalumais naudosis ir teroristai, tarptautinis nusikalstamas pasaulis, kuris įgys daugiau galimybių destabilizuoti civilizaciją. Regioniniai konfliktai taip pat įgys labiau įtakos globalios ekonomikos raidą.
7. Lietuvos raidos scenarijai priklausys tiek nuo išorinių veiksnių – euroatlantinės integracijos bei Rusijos imperinių ambicijų, tiek nuo vidinių veiksnių – visuomenės ir politinės kultūros raidos bei gebėjimų valdyti valstybę. Tikėtina, kad žmonių nepasitenkinimas socialiniu gerbūviu ir valstybės valdymu, politinių partijų tolesnė krizė, pasižyminti jų susmulkėjimu, neišvengiamai atves prie plačios koalicijos sudarymo, ir tai, Vakarų Europos pavyzdžiu, sustiprins Vyriausybės ir Premjero vaidmenį politinėje sąrangoje. Šis procesas sudarys palankesnes aplinkybes partijoms ir visuomenės elitui susitarti dėl valstybės ir ūkio strateginių kryptių ilgalaikės perspektyvos, tokiu būdu bus padėti pagrindai spartesnei žinių ekonomikos plėtrai Lietuvoje. Dešimtmečio pabaigoje Lietuvos visuomeniniame ir politiniame gyvenime

me vis labiau jausis naujos, nepriklausomoje Lietuvoje subrendusios kartos įtaka. Tai lems spartesnę politinės kultūros brandą bei ūkio raidą.

8. Svarbiausiu valstybės ir visuomenės pažangos veiksniumi, ypač globaliųjų procesų akivaizdoje, tampa efektyvus ir tikslingas valstybės veikimas. Visuomenės pasitikėjimo valdžia ir valstybe krizė privers iš esmės pertvarkyti valstybės valdymą. Prie to prisidės ir euroatlantinė integracija, naujos sąlygos taip pat reikalaus žymiai veiksmingesnio valdymo. Strateginis planavimas, programinis finansavimas, valstybės tarnybos vertinimas pagal pasiektus rezultatus, nuoseklus skaidrumo ir atskaitomybės principų įgyvendinimas leis ne tik pasiekti žymiai geresnio valdymo, bet ir atstatyti visuomenės pasitikėjimą valstybe ir valdžia.
9. Lietuvos pažangos raktas glūdi sparčioje žinių visuomenės ir žinių ekonomikos plėtroje. Lietuva turi ypač didelį potencialą informacinių technologijų, biotechnologijų ir nanotechnologijų srityse. Pažangą šiose srityse gali sustiprinti bendros Baltijos regiono vystymosi tendencijos, čia bus labai svarbi Skandinavijos šalių pažanga naujose technologijose. Lietuvai bus ypač svarbu sukurti reikalingą pažangos infrastruktūrą: šiuolaikines telekomunikacijas, žinių visuomenei būdingą švietimo sistemą ir mokslo bei verslo sąveikos sistemą. Žinių ekonomika pareikalaus visai naujų ekonominio ir socialinio reguliavimo priemonių, kuriose atsispindės ypatingas dėmesys asmeniui, jo sugebėjimams ir žinioms.
10. Į kaimą ateis investicijos, o kartu su jomis ir šiuolaikinės technologijos. Vis daugiau kaimo gyventojų dirbs šiuolaikines ryšių priemones turinčiose bendrovėse, kurių būstinės bus miestuose. Žemės ūkis darysis vis labiau diversifikuotas ir prisitaikęs konkuruoti dinamiškoje pasaulinėje rinkoje. Pastebimai pakils kaimo pragyvenimo bei buities lygis.

Šaltiniai:

1. <http://www.stratfor.com/SERVICES/GIU/FORECAST/decadetocome/decadetocome.asp>
2. http://www.europa.eu.int/comm/cdp/index_en.htm
3. <http://www.cia.gov/cia/publications/globaltrends2015>
4. <http://www.e-envoy.gov.uk/ukonline/strategy.htm>
5. <http://www.ecommerce.gov/annrpt.htm>
6. http://www.compete.org/innovate/innovate_index.html
7. Informacinės visuomenės plėtros (IVP) nacionalinės strategijos metmenys: "Lietuva – globalių galimybių šalis"// Parengė darbo grupė nacionalinei informacinės visuomenės plėtros strategijai parengti prie LR Seimo Informacinės visuomenės komisijos.– Vilnius, 2001 07 07
8. Rosener W. Valstiečiai Europos istorijoje. V.: Baltos lankos. 2000, p.18-19.
9. Porter M. The Competitive Advantage of Nation, 1990
10. "Towards Digital eQuality ". The U.S. Government Working Group on Electronic Commerce. 2nd Annual Report, 1999
11. World Development Report'1997: The State in a Changing World.- New York, Washington: Oxford University Press, 1997
12. Russia: Its Place in the 21st Century and the Implications for the United States. June 2001, Sponsored by Hudson Institute.
13. Europe's magnetic attraction. A survey of European enlargement. The Economist, May 19th 2001.

Scenarijaus metmenų rengimo grupė:

Dr. A.Kubilius (*grupės vadovas*) – LR Seimo narys, ekspremjeras,

Doc. dr. K.Masiulis – Lietuvos teisės universiteto Valstybinio valdymo fakulteto dekanas,

Prof. V. Paulikas – Lietuvos teisės universiteto, Valstybinio valdymo fakulteto Politologijos katedros vedėjas,

A. Sekmokas – bendrovės „Baltic Navision Software“ direktorius, buvęs Ekonomikos viceministras,

D. Stancikas – žurnalistas,

K. Škiudas – LR Seimo nario A.Kubiliaus padėjėjas,

V. Umbrasas – LR Krašto apsaugos ministro patarėjas,

R. Žylius – LR Seimo Informacinės visuomenės plėtros komisijos patarėjas.